

УДК 342:008(485+480)

Н. Мельниченко,аспірантка кафедри конституційного права
Національного університету «Одеська юридична академія»**КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ РЕГУЛЮВАННЯ
КУЛЬТУРНОЇ ПОЛІТИКИ КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО
СОЮЗУ (НА ПРИКЛАДІ ФІНЛЯНДІЇ ТА ШВЕЦІЇ)**

У самому загальному вигляді культуру можна визначити як спосіб життя того чи іншого народу або етнічної спільноти. Це широке трактування феномена культури природним чином дозволяє включити в нього все те, що протягом багатьох століть складалося та оформлялося в народній свідомості у вигляді традицій, звичок, звичаїв, вірувань, стереотипів поведінки і відповідно передавалося з покоління в покоління, стаючи основою існування нації, визначаючи спосіб життя її членів [1]. Це обумовлює необхідність регулювання культури на державному рівні. Культурна політика — це система постійної взаємодії державної влади, недержавних структур (політичні партії, громадські організації), особистостей (або соціальних груп) з питань культурного розвитку суспільства [2]. Національна культурна політика знаходить своє відображення перш за все на конституційному рівні. Майже в усіх європейських конституціях присутні норми про підтримку культури, які розглядаються як умова формування вільної особистості, яка поважає свою державу та інші держави та народи [3].

Проблема регулювання культурної політики на законодавчому рівні в Україні, а також на міжнародному та регіональному рівнях привертає увагу багатьох вчених: О. Водопьянкової [4], О. Копієвської [5], К. Груздової [6] та ін. Проте існує мало досліджень у галузі регулювання культурної політики окремих країн Європи, зокрема країн ЄС. Досвід цих країн має бути корисним у

зв'язку з євроінтеграційними процесами, які проходять в Україні.

Метою даної статті є аналіз культурної політики ЄС та держав — членів цієї організації.

Культура ніколи не була у центрі уваги європейської інтеграції. Історія економічної, політичної інтеграції країн Європи налічує близько п'ятдесяти років, а перші аспекти співробітництва між державами — членами ЄС у культурній сфері можуть бути спостережені лише у 1970-х роках [7].

Однак лише в останнє десятиріччя минулого століття культурна політика отримала офіційний юридичний статус у Договорах про ЄС 1992 та 1997 років. Стаття 151 Договору про ЄС визначає роль Європейського Союзу у культурному просторі та ставить чотири основні цілі:

- сприяти розквіту культур держав — членів Європейського Союзу, які відображають їх національне та регіональне різноманіття та одночасно висувають на передній план їх спільну культурну спадщину;
- підтримувати сучасну культурну творчість;
- враховувати реалії культурної політики у всіх сферах політики Євро-союзу;
- заохочувати до співробітництва між державами — членами ЄС та третіми країнами, а також з міжнародними організаціями [4].

Таким чином на рівні ЄС культурна політика обмежується заохоченням до

співпраці між державами-членами, підтримує їх ініціативи у цій сфері, але не вимагає погоджувати культурну політику між країнами-учасницями і не втручається у ведення національної культурної політики. ЄС сприяє співробітництву країн-учасниць у галузі культури, підтримує їх ініціативи, надає фінансування культурним проектам. Інструменти сприяння культурному співробітництву — це програми підтримки культури, найбільш значні з яких на даний момент — «Культура» (ціль програми сприяти мобільності та співробітництву працівників культури, міжкультурному діалогу) та «Європа для громадян» (ціль програми сприяти активному втягненню громадян ЄС, тобто жителів та громадські організації, у заходи по підтримці культурного різноманіття) [8].

У той же час Євросоюз намагається розвивати наднаціональний культурний простір європейського рівня. В останні роки все частіше обговорюють питання створення європейського культурного простору та проекту Міжнародної Конституції Культури Європи [9].

І навіть сьогодні ми не можемо говорити про створення єдиної європейської політики у сфері культури, тому що Лісабонський договір 2007 року передбачає, що культурна політика залишається в межах компетенції держав-членів при додаткових функціях зі сторони ЄС.

Національна культурна політика країн Європи, у тому числі Фінляндії та Швеції, базується перш за все на конституційних положеннях.

Конституція Фінляндії присвячує регулюванню культури статті 16 та 17. Стаття 16 встановлює свободу заняття наукою, мистецтвом та отримання вищої освіти [10]. Положення, визначені Конституцією Фінляндії, знайшли своє продовження у законодавстві Фінляндії. Законодавство у сфері культури складають: Акт «Про фінансування освіти та культури» (Act on Financing Education and Culture) — цим законом визначені правила для розрахунку та розподілу урядових дотацій на діяльність місцевих та регіональних театрів, музеїв, бібліотек; Акт про музеї (Museums Act),

Акт про театри та оркестр (Theatres and Orchestras Act), Акт про бібліотеки (Library Act) — усі три акти тісно пов'язані з Актом про фінансування освіти та культури; Акт про лотерею (Lottery Act) передбачає державну монополію на деякі види лотерей, Акт про Національну галерею Фінляндії (Act on Finnish National Gallery Act) регулює організацію трьох державних музеїв мистецтв: місцевого мистецтва, іноземного мистецтва та сучасного мистецтва та ін. Уряд прийняв і інші програми, пов'язані з культурною політикою. Серед них програма архітектурної політики у 1998 р., резолюція уряду про декан політику у 2000 році, Національна стратегія про архітектурну спадщину у 2001 році [11].

Міністерство освіти Фінляндії підготувало стратегію культурної політики до 2020 року. Стратегія 2020 є результатом довготривалої роботи та орієнтована на майбутнє, тому в неї закріплені більш загальні цілі культурної політики держави. Несподівані та непередбачувані зміни у суспільному житті трапляються постійно, тому програма не може бути надто деталізованою.

Прагненнями культурної політики є культурна різноманітність та справедливість. Цілями культурної політики є реалізація культурних прав, гарантування доступу усіх мешканців Фінляндії до культури та мистецтва. Іншою ціллю є гарантування стабільної фінансової бази для розвитку культури. Культурна політика є значним фактором задля забезпечення добробуту суспільства, а також національної політики. Ключовими позиціями цієї стратегії є:

- Гарантування рівного доступу до освіти та культури.
- Просування інтелектуального розвитку та навчання.
- Забезпечення джерелами задля покращення культурного та економічного життя фінського суспільства.
- Створення сприятливих умов праці робітникам культури.
- Збереження культурної спадщини.
- Посилення культурної основи суспільства.

• Відкриття нових культурних каналів для просування Фінляндії у міжнародне співтовариство [12].

Культурна ідентичність та різноманітність завжди були пріоритетними напрямками культурної політики Фінляндії. Культурна різноманітність є також пріоритетним напрямом Європейського Союзу. Бажання Євросоюзу зберегти багате різноманіття культур та мов виражається через девіз «Єдині у різноманітності». На цьому засновується обов'язок кожної держави-учасниці піклуватися про збереження та розвиток своєї культури, традицій та мови [13].

Законодавство Фінляндії багато уваги приділяє культурній різноманітності. Перш за все це конституційні норми. Стаття 17 закріплює право на свою мову та свою культуру. Ця стаття гарантує, що влада повинна задовольняти культурні та суспільні потреби фінської та шведськомовного населення на основі однакових принципів. Саамі як стародавні мешканці країни, а рівно цигани та інші групи вправі зберігати та розвивати власні мови та культуру [10].

Законодавство виділяє дві категорії меншин:

- конституційно захищені меншини (шведськомовні фіни та саамі);

- історичні меншини (цигани, росіяни старого походження, чії сім'ї оселялися у Фінляндії у період Czarist rule, татари, євреї).

Основні групи меншин у Фінляндії — шведськомовні фіни та саамі.

Стаття 121 Конституції Фінляндії визначає, що саамі мають на своїй території проживання мовну та культурну автономію. У зв'язку з їх особливою історичною позицією вони мають високий рівень культурної автономії з власними культурними установами, особливі мовні та освітні права та свою фінансову статтю у державному та місцевих бюджетах.

Шведськомовних фінів Конституція Фінляндії розглядає як другу національну культуру по відношенню до фінськомовного населення. Це положення Конституції Фінляндії знайшли своє продовження в Акті про мови, який у сукупності з деякими іншими зако-

нами забезпечує рівність у офіційному (адміністративному та судовому) використанні рідної мови та доступ до освіти та громадської діяльності. Шведська як друга рідна мова підлягає обов'язковому вивченню у школах. Акт про мови разом із Актом «Про мову саамі» забезпечує право використання саамі як офіційної мови на батьківському просторі з 2004 року. Саамі єдина визнана місцева культура у Фінляндії [14].

Стаття 2 глави 1 Конституції Швеції закріплює, що особистий, економічний, культурний добробут приватних осіб повинен бути основою діяльності держави [15].

Біль про культуру 1974 р. визнав культуру загальним суспільним надбанням, тому що культура об'єднує суспільство. Культура є важливою умовою демократії, основним джерелом особистого та колективного добробуту.

Офіційного національного визначення культури у шведському законодавстві немає. Біль про культуру визначає поняття культурної політики як «заходи у галузі мови, звуку, зображень, засобів масової інформації. Крім того культурна політика повинна включати в себе певні заходи у сфері освіти дорослих та організаційні заходи щодо збереження культурної спадщини».

Основні цілі культурної політики Швеції визначені у Біллі про культуру з невеликими змінами у 1996 році. На цей час основними цілями культурної політики є:

- забезпечення свободи вираження думок і створення реальних можливостей для кожної людини скористатися цією свободою;

- створювати заходи, що дозволяють кожному брати участь у культурному житті, творчій діяльності;

- сприяти культурному різноманіттю;

- збереження культурної спадщини;

- сприяння розвитку культурної освіти;

- сприяння міжнародному культурному обміну.

У цілому культурна політика Швеції може розглядатися як інструмент національної єдності [16].

Як і у Фінляндії одним з пріоритетних напрямів культурної політики Швеції є культурна різноманітність. Швеція також є багатонаціональною країною. Офіційно культурними меншостями визнані народ саамі, шведські фіни, цигани та євреї. Мови цих народів є офіційно визнаними на державному рівні як мови національних меншин.

Швеція і Фінляндія є країнами еміграції. Сучасне фінське та шведське суспільство можна назвати мультикультурним, тобто різнорідним, яке включає в себе представників різних етносів та культур. Культурне різноманіття та інтеграція емігрантів у шведське та фінське суспільство є одним з пріоритетів культурної політики цих держав. Треба зауважити, що уряди обох країн роблять кроки за для покращення обстановки у країнах, удосконалюючи законодавство, створюючи спеціалізовані структури, які займаються цією проблематикою [17]. У Швеції, наприклад, був прийнятий Біль «Швеція, майбутнє та різноманіття — від еміграційної політики до інтеграційної політики». Етнічне та культурне різноманіття є відправною точкою для формування загальної політики в усіх сферах та на всіх рівнях суспільства. Ціллю уряду Швеції є досягнення згоди, дієвої політичної, культурної, соціальної рівності різних груп населення [18].

2006 рік у Швеції був визнаний роком культурного різноманіття. Основною ціллю цього проекту є надання можливості кожному, хто живе у Швеції, брати активну участь у культурному житті, а також підтримка взаємодії між різними культурними традиціями.

Обидві країни, Швеція та Фінляндія, є активними учасниками ЄС.

Беручи до уваги швидко зростаючу роль культури у соціально-економічному розвитку ЄС, все більше коштів для цієї сфери передбачається у рамках структурних фондів ЄС. Важлива роль у фінансуванні структурних фондів відводиться здійсненню крупних культурних проєктів, наприклад реставрації та збереженню об'єктів культурно-історичної спадщини, сприяння культурній

освіті [19]. На основі цієї програми у 2007 році Міністерство освіти і культури Фінляндії почало велику шестирічну програму розвитку і прискорення економічного зростання та інтернаціоналізації фінських творчих галузей. ЄС також розподіляє фінансування зі структурних фондів на культурні програми Швеції та на проєкт, пов'язаний з доглядом культурного ландшафту Швеції [20].

Таким чином, культурна політика країн — членів ЄС (Фінляндії та Швеції) направлена на підтримку та розвиток національної культури, створення можливостей для розвитку культури національних меншин, а також на активну участь у культурних програмах та ініціативах ЄС, які надають широкі можливості для отримання фінансування зі структурних фондів ЄС, а також можливості співробітництва та розвитку культурного діалогу з іншими європейськими країнами.

Ключові слова: конституція, культурна політика, законодавство про культуру, Швеція, Фінляндія.

Стаття присвячена конституційно-правовому регулюванню культурної сфери у двох країнах ЄС — Швеції та Фінляндії. Проведено аналіз сучасного культурного законодавства обох країн, визначені основні цілі культурної політики цих країн та перспективи розвитку культурного законодавства.

This article examines the constitutional regulation of the cultural sphere in two EU countries — Sweden and Finland. The Author analyzed the modern cultural laws of both countries, identified the main objectives of cultural policy in these countries and prospects of cultural legislation.

Література

1. <http://bibliotekar.ru/biznes-40/18.htm>
2. <http://glossariy.com>
3. Ковачев А. Конституционное право государств Европы. — Режим доступа : <http://in1.com.ua/book/10710/>

4. Водопьянова Е. Культурная политика Европейского Союза и вызовы времени. — Режим доступа : <http://cultgeo/parod/ru>.
5. Копієвська О. Правове регулювання відносин у сфері культури // Право України. — 2004. — № 8. — С. 82–86.
6. Груздова К. Є. Про практику впровадження міжнародного досвіду в державне регулювання сфери культури в Україні на початку XXI століття // Державне управління. — 2009. — № 1. — С. 52–54 /
7. <http://137.204.115.130/activities/download/Vozoki/Cultural%20Policy%20and%20Politics%20in%20the%20European%20Union.pdf>
8. http://europa.eu/legislation_summaries/culture/index_en.htm
9. Молчанов С. Н. Международная Конституция Культуры Европы (проект). — 2007. — 35 с.
10. http://www.constitution.garant.ru/DOC_3864909.htm
11. <http://www.culturalpolicies.net/web/finland.php>
12. Strategy for cultural policy. — Режим доступа : <http://www.minedu.fj/publications/culture>
13. http://ec.europa.eu/culture/our-programmes-and-actions/doc411_en.htm
14. http://www.culturalpolicies.net/download/finland_112008.pdf
15. http://www.constitution.garant.ru/DOC_3864917.htm
16. http://www.culturalpolicies.net/download/sweden_042009.pdf
17. <http://www.culturalpolicies.net/web/countries.php#googtrans%28en|ru%29>
18. http://www.culturalpolicies.net/download/sweden_042009.pdf
19. http://ec.europa.eu/culture/our-programmes-and-actions/doc411_en.htm
20. <http://www.sweden.gov.se/sb/d/8371/a/74131>.